

מראי מקומות - קידושין מ"ט

דממזר עדיף מנתין, להיפוך מדברי רש"י. וכ' דבאמת לענין יוחסין נתין עדיף טפי, דאף דרבא בפרק הערל ס"ל דלא תתחתן במ היינו בגרותן, אבל אי"ז אלא בדור זה בלבד דנתגייר, אבל בניהם מותרין מן התורה, ורק דוד גזר עליהן (עכ"ם זהו שי' רש"י, וע' בר"ן בריש פרק עשרה יוחסין), משא"כ ממזרים אסורים לעולם (וע"ע בריטב"א בכל זה, ולכאו' יש ט"ס בלשונו, וע"ש בהערת המהדיר).

(ה) **עד דקרי אורייתא נביאי וכתובי בדיוקא-** העיר בהג' יעב"ץ (מהדור' וגשל), צ"ע, האם לא סגי עד דידע נמי בכל הפלוגות דאי' בין בן אשר ובן נפתלי, ובין מערבאי ומדינחאי, וכל היכא דפליגן מסורתא אהדדי, וכה"ג אשכחן טובא דאפי' המתרגם הו"ל נוסחא אחרינא מדידן, וגם במדקדקים גופייהו נמי איכא קמאי דסתרן חדא לאידך, ושוב נפל דין דיוקא בבירא. ולכן כ' דמסתברא דאזלי בתר סוגיא דעלמא, ולמאי דנקטי להו רובא דספרי דווקני, וכמו שאזלי בתר רובא לענין כתיבת ספר תורה.

(ו) **ואפי' במסכתא דכלה- פרש"י,** שאין עומק בה, וברייתא היא, וכו'. וכ' הריטב"א דכאן משמע דמס' דכלה קולא היא, ואילו במס' שבת (קיד.) אי' דאיזהו ת"ח, כל ששואלין אותו דבכ הלכה בכל מקום ואומר, ואפי' במס' כלה, אלמא מס' כלה חמורה היא. ותי' דבאמת מס' כלה חדא היא, ומס' קטנה וקלה היא, כדמשמע הכא, אולם מתוך כך לא הי' שגורה בפ"י החכמים, ומשו"ה אמרי' התם שצריך ת"ח להיות בקי בכל התלמוד, ואפי' במס' כלה שאין דרך להיות רגילין בה.

(ז) **מאי תורה, מדרש תורה- כ' העצמות יוסף** דהשתא א"ש למה היו ר' יוחנן וחזקי צריכין לאפלוגי בלשון זה, אף דלכאו' הוה להו למימר "הל' כר' יהודה", "הל' כר' מאיר", הא הי' צריך ר' יוחנן לפרש דכוונת ר' יהודה למדרש תורה. וכיון שהי' צריך ר' יוחנן לפרש דבריו, גם חזקי פירש דבריו, ולא אמר

(א) **מקושר עדיו מאחוריו- פרש"י,** שמניח שיטה חלק בין שיטה לשיטה של כתיבה. ומה דאמר ר' חנינא בן גמליאל דמקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר, משום שיכול לעשותו פשוט, אף אם מפסיק אויר בין השיטות הראשונות, מה בכך. והק' התוס' הרא"ש, הא נמצא ששטר זה משונה משאר שטרות פשוטים, וגם שיטות הראשונות יהי' אויר ביניהם יותר משאר שיטות. ולכן פי' דבאמת לא הי' משונה שטר זה משאר שטרות פשוטים, אלא שהי' תופר כל שיטה ושיטה על החלק שדרך להניח בין כל שיטה ושיטה.

(ב) **מר סבר קפידא ומר סבר מראה מקום הוא לו-** העיר החי' הר"ן בב"ב (קס.), הא אי"ז במשמע בלשון המשנה כלל. וכ' די"ל דאה"נ דאינו מרומז בדברי ת"ק, אבל עכ"פ מדברי רשב"ג יש ללמוד דזהו מחלקותם.

(ג) **ומר סבר מראה מקום הוא לו- פרש"י,** דהיינו דכוונתו לומר לו דדי לו בפשוט, ואי"צ לטרוח לכתוב גט מקושר. וכ"כ הרשב"ם בב"ב (קסה.), וכ' הריטב"א שם לדייק דאם הי' להיפוך, דהיינו שאמר לו לכתוב גט מקושר, בזה לא אמרי' דמראה מקום הוא לו, אלא דכוונתו שרוצה שיכתוב שטר מקושר דוקא. וכ"כ השיטה לא נודע למי, אלא מטעם אחר, שיש מעלה לעשות מקושר דוקא, א' משום שאין הכל בקיאיין בו, ואין מפפקין אחריו, לפי שמחזיקין שיצא מידי בקיאים. ועוד, אף הוא ניחא לי' שלא יכתוב הגט לאלתר, שמא יתנחם בתוך כך מלגרשה. וע"ש שכ' להסתפק במקום שהמנהג הוא לעשות מקושר, וא"ל לעשות לו פשוט, ואזל ועבד לי' מקושר, דאולי לא מהני, משום דכיון דאתי לשנויי ממנהגא, ע"כ יש לו קפידא בזה, ואולי ניחא לי' שיכתוב הגט מיד.

(ד) **אבל בשבח יוחסין- פרש"י,** שאמר ע"י שאני ממזר, ונמצא דבאמת נתין הוא, לא ניחא לה בשבח, מפני שהוא מתגאה עלי'. ומבואר דעת רש"י דס"ל דנתין עדיף ממזר לענין יחוס. והק' הרש"ש, הא מבואר בהוריות

(ב) **ההוא גברא דזבין לנכסי- פרש"י, קרקע.** ופי' הרא"ש (ט"ו) דמש"כ רש"י כן, היינו משום דאם הי' מטלטלין, אז אפי' אם הי' אומר בשעת מעשה דדעתו למיסק לא"י, לא יהי' המכר בטל אם לא עלה, דבשלמא קרקע, הדרך הוא שאין אדם מוכר קרקעיתו אא"כ דעתו לעקור דירתו, אבל במטלטלין, פעמים מוכר מטלטליו אפי' אם דעתו שלא לעקור. וא"כ, אם לא התנה בפירוש, לא יהי' המכר בטל אם לא עלה, ורק בקרקע הי' סגי אם הי' אומר שדעתו לעלות לא"י. והמהרש"א כ' דיש לבאר כוונת רש"י באו"א, דאם הי' מטלטלין, ע"כ מיירי דהלוקח כבר לקחם (דאל"כ יכול המוכר לחזור), וא"כ הרי הוא כבר מוחזק בהם, והגמ' לקמן צידד דלחומרא קאמרי', ואם הי' הלוקח מוחזק בהם, והי' מכר רק מספק, אז ודאי היינו אמרי' דהמע"ה, אע"כ דבקרקע מיירי.

(ג) **ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי- כ' הרשב"א,** דהיינו כגון שאמר קודם שעת מכירה שהוא רוצה לעלות לא"י, ומפני כך הוא מחזר למכור קרקעו, ואפ"ה, כיון שלא אמר לה בשעת המכר, קרינן להו דברים שבלב, דדלמא בשעת המכר חזר בו מכוונתו, ועכשיו רוצה למכור בין עולה ובין אינו עולה. אבל אם לא אמר לא בתחלה ולא בסוף, פשיטא, דהא אי"ז אף דברים שבלב, דא"כ כל מוכרין יהיו אומרים כן כשרוצים לחזור בהן.

(ד) **ודברים שבלב אינם דברים- כ' הרשב"א** בשם ר"ת להק' דהא תנן בתרומות (ג', ח') דנתכוון לומר עולה ואמר שלמים, וכו', לא אמר ולא כלום. ותי' דשאני התם, משום דבעינן פיו ולבו שוין, דהיינו שהוא מכוין לומר מה שאמר, אלא דלישני' אתקלי'. אבל הכא, הרי הוא אמר מה שהי' בלבו לומר, רק שבלבו אינו רוצה בהחלות שאמר בפיו, בזה אמרי' דדברים שבלב אינם דברים. **עוד** הק' הרשב"א מהא דאי' בריש נזיר, דהאומר אהא, הרי זה נזיר, ואוקימנא בשהי' נזיר עובר לפניו, ואע"ג דלא פריש, אלמא דדברים שבלב הוי דברים. ועוד הק' מהא דיכול להפריש תרומה במחשבה, אלמא דדברים שבלב הוו דברים. ולכן כ' לחדש

הל' כר"מ [אולם לכאו' כל קושייתו ל"ק כ"כ, הרי אולי לא הי' הברייתא ידוע להם, ואולי הי' משמע מהגמ' מהא דאמר תורה הי' כוונתו למדרש תורה, ומשום דמפרש ר' יהודה, דודאי ידעו הברייתא, וצ"ע].

(ח) **ע"מ שאני צדיק, אפי' רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו- כ' הרא"ש (י"ד),** דבציור זה, וגם בציור שאחר זה, דהאומר ע"מ שאני רשע, אפי' הוא צדיק גמור, מקודשת שמא הרהר ע"ז בלבו, היינו דמקודשת מספק. וכ' הקרבן נתנאל (צ') דמשמע מלשון הרא"ש דאפי' אם עכשיו הוא עומד לפנינו ואומר לנו שהרהר בתשובה, מ"מ אינו אלא ספק קידושין, וכ' דזהו דלא כדברי הבית שמואל (ל"ח, נ"ה [נ"ג]) דכ' שהוא נאמן אם אומר לנו שהרהר בתשו' (אולם כ' להסתפק אם נאמן להשיב עצמו לרשע לומר שהרהר ע"ז בלבו), ובאמת נתקשה הק"נ בדברי הרא"ש, למה באמת לא יהי' נאמן לומר שקיים התנאי כמו שבכל מקום הוא נאמן לומר כן.

(ט) **עשרה קבים חכמה ירדו לעולם, וכו'- כ' המהרש"א** דכל עשרה קבים דסוגיין היינו שירדו משמים ע"פ הגזירה, וכדאמרי' דהמלאך מעמיד הטפה לפני הקב"ה וגזור, זו תהא חכם, וכו', מיהו בארץ הזאת מוכנת יותר מבאחרת כפי ענינו, לפי מלאך ומזל של אותה מדינה. ומשו"ה לא קאמר נמי עשרה קבין צדקות או רשעות ירדו לעולם, משום דדבר זה לא גזור מן השמים.

(י) **חכמה- פרש"י,** תורה ודרך ארץ. וכ' העצמות יוסף דהדין עמו, דהא איכא תורה בבבל, דבבל זכתה ללמוד וללמד כדלקמן, אבל דרך ארץ לא הי' שם, אלא חנופה וגסות רוח, כדאי' בשמעתין.

(יא) **זו חנופה וכו'- כ' המרומי שדה** דחנופה דסוגיין אינו שהיו מחנפים אחרים, אלא צביעות, שהיו נראים כצדיקים ולא היו באמת כן, דחניפה הוא שמחנפים לאחרים, וחנופה הוא אף גרע מזה. וע"ש שמבאר הקרא שהביא הגמ' עפ"ז, ב' כנפים שהיו חנופה, וב' שהיו הגסות רוח, ע"ש.

באו"א, שיש דברים שלא בעינין אלא גילוי מילתא, ויש דברים שאף זה לא בעינין, דאומדין דעתו דלכך עשה החלות, ולא חשיב דברים שבלב. וע' ברשב"א שהביא מהרמב"ן דנראה שאי"צ תנאי כפול א"כ מתנה על מעשה של חבירו, כמו בב"ג ובב"ר, אבל היכא דמתנה על דעת מעשה של עצמו, כגון שהתנה ע"מ שאעלה לא"י, בזה לא בעינין תנאי כפול. וביאר דהיכא דתולה בדעת אחרים, הרי אינו רוצה בביטול המעשה, ולכן צריך תנאי כפול כדי לבטל המעשה, משא"כ היכא דתולה בדעת עצמו, הרי הוא לא גמר ונתן, ולכן אף אם לא כפל התנאי רוצה הוא להתנות החלות על המעשה שיעשה.

דמה דאמרי' דדברים שבלב אינם דברים, היינו רק היכא דבאו הדברים שבלב לבטל מה שאמר בפיו, כההוא דזבין והי' בלבו תנאי שיעלה לא"י, דבדעתו לבטל הדברים בפיו ע"י הדברים שבלבו. אבל כל שהדברים שבלבו אינן מבטלין מעשיו אלא מקיימן, כנזיר שאומר בלבי הי' להיות כזה שהי' עובר, וכו', שפיר הוו דברים, ואי"ז בכלל דברי רבא. וע"ע באחיצור (חלק ב', י"ט, ג'), שהק' על הרשב"א דאם אמרי' דדברים שבלב הוו דברים היכא שאינם סותרים דברים שבפה, א"כ למה צריך לומר "אהא" כלל, תיפוק לי' דאמר בלבו שרוצה להיות נזיר, ע"ש מש"כ בזה. וע' בריטב"א שהק' להיפוך מהא דנזיר, למה מהני אם נזיר עובר לפניו, הרי סכ"ס הו"ל דברים שבלב, ותי' דשאני התם דחי' התורה דידות מהני, והו"ל דברים שבפה. ולכאו' משמע דחולק על הרשב"א, וס"ל דבעצם יהי' חסרון של דברים שבלב, אף שאינו סותר דברים שבפה.

טו) **ודברים שבלב אינם דברים - הק' תוס',** דמשמע דאם פירש דבריו ואמר שהוא רוצה למוכרם משום שהוא רוצה לעלות לא"י, שיהי' המכר בטל. והק', הא בעינין תנאי כפול, והרי לא התנה כלל. והביא מהרשב"ם דלא בעינין תנאי כפול אלא בענין איסור, אבל בממון לא בעינין תנאי כפול. והק' תוס' דהא כל תנאי ילפי' מב"ג וב"ר, והתם דבר שבממון. וע' ברעק"א שכ' שאין כוונת הרשב"ם לחלק בין איסור וממון מסברא, אלא דלענין איסורא חיישינן לדעת ר"מ, ובממונות לא חיישינן לשיטתו. וע"ע בהשגות הראב"ד (זכי' ומתנה ג', ח') על מש"כ הרמב"ם דרבותיו ג"כ חילקו כע"ז, שאין צריכין לכפול התנאי אלא בגיטין וקידושין, וכ' הרמב"ם שאין ראי' לזה, וכ' הראב"ד דבגיטין וקידושין, כיון שנתן דעתו לקדש או לגרש, אומדן דעתו שאין כוונתו להתנות ממש, אלא רק להפליג בדברים, אא"כ כופל התנאי, משא"כ בממון, דשפיר הוי כוונתו להתנות. ומה דבתנאי ב"ג וב"ר היו צריכים לכפול, היינו משום שלא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם מירשתו או ממקחו, ולכן היו צריכים לכפול התנאי. אבל תוס' תי'